

Н.О. Лукіяничук, ст. викл. (ПФ ХДУХТ, Первомайськ)

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ВЕКСЕЛІВ

Розглянуто теоретичні аспекти та запропоновано практичні рекомендації з удосконалення обліку операцій, пов'язаних з розрахунками векселями.

Rассмотрены теоретические аспекты и предложены практические рекомендации по усовершенствованию учета операций, связанных с расчетами векселями.

The theoretical aspects are considered and the practical recommendations of improvement the operations' calculation which are connected with the payments by the promissory notes are offered.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Відродження ринкової економіки, фінансового ринку і багатьох його традиційних механізмів призвело до відновлення вексельного обігу в Україні. Облік вексельних операцій є одним із найбільш суперечливих і складних питань, що зумовлено проблемою неплатежів і порівняно недавнім відновленням вексельного обігу в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням теорії та методології обліку та контролю вексельних операцій присвятили дослідження такі вітчизняні вчені як: М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, Г.Г. Кірейцев, М.В. Кужельний, М.С. Пушкар, В.В. Сопко, М.Г. Чумаченко, В.В. Палій та ін. Проте низка проблем, пов'язаних з обліком і контролем вексельних операцій, залишається недостатньо розробленою і вимагає вирішення з врахуванням особливостей функціонування вітчизняної економіки.

Мета та завдання статті. Метою роботи є дослідження обліку та контролю операцій пов'язаних з розрахунками векселями шляхом використання методів наукового узагальнення, аналізу та синтезу, системного та комплексного аналізу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією з основних невіршених і дискусійних проблем бухгалтерського обліку є проблема оцінки. Це пов'язано з тим, що грошова оцінка об'єктів обліку, як елемент методу бухгалтерського обліку, забезпечує співставність даних різноманітних активів і пасивів. Без такого співставлення бухгалтерський облік уявити неможливо.

Як показує практична діяльність, визначальну роль в оцінці векселів відіграє їх поділ на видані та одержані. Тому безпосередніми

об'єктами оцінки можуть виступати, окрім самого векселя, й інші об'єкти, що відображаються як на балансових, так і позабалансових рахунках (рис. 1).

Аналіз національних П(С)БО дозволив виявити застосування для цілей бухгалтерського обліку різних методів оцінки одержаних векселів при зарахуванні на баланс: за фактичною вартістю придбання; за номінальною вартістю векселя (за сумою предмету вексельного зобов'язання (номінальної вартості або номінальної вартості, збільшеної на суму відсотків за векселем).

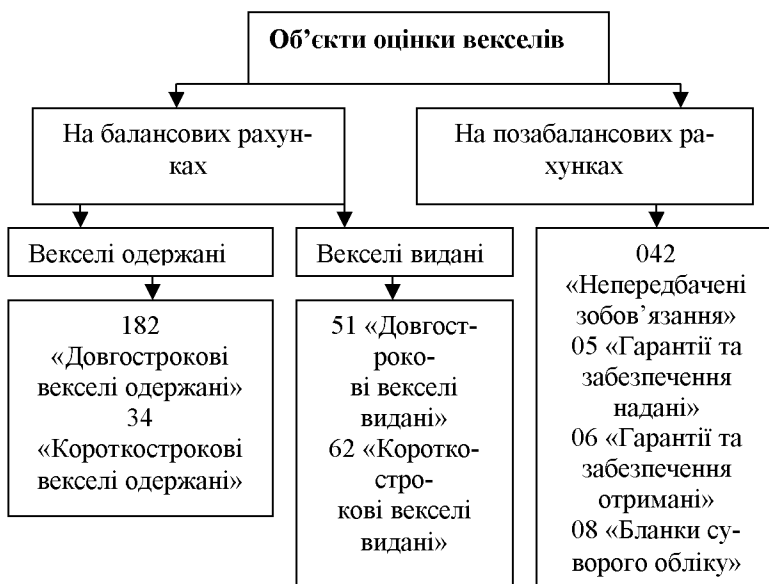

Рисунок 1 – Об'єкти оцінки векселів

У цьому зв'язку, основною функцією бухгалтерського обліку використання векселів виступає виконання окреслених завдань щодо їх відображення (рис. 2).

Проаналізувавши різні підходи до побудови методики бухгалтерського обліку вексельних операцій, можна зробити висновок, що в сукупності вони зводяться до двох альтернативних підходів, а саме:

1. Вексель як забезпечення дебіторської або кредиторської заборгованості. У даному випадку при обліку векселів не використовуються окремі синтетичні рахунки. Бухгалтерський облік заборгованості,

забезпеченої одержаними та виданими вексями, ведеться на рахунках обліку розрахунків з дебіторами або кредиторами.

2. Вексель як окремий цінний папір. Господарські операції, пов'язані з обліком векселів, відображаються на окремих синтетичних рахунках – 34 “Короткострокові векселі одержані”, 51 “Довгострокові векселі видані”, 62 “Короткострокові векселі видані” та єдиний субрахунок – 182 “Довгострокові векселі одержані”. Одержання чи видача векселя розглядається, з одного боку, як завершення розрахунків з дебітором чи кредитором, а з іншого – як придбання нового майна.

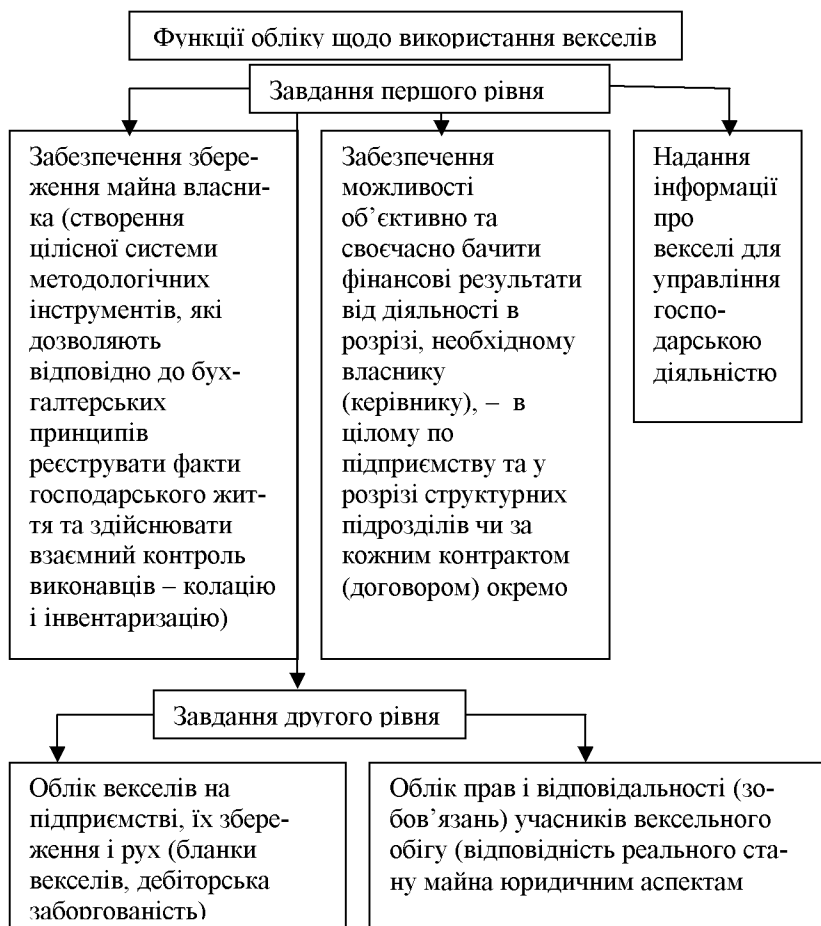

Рисунок 2 – Функція обліку щодо використання векселів

Саме тому вищезазначені характеристики векселя, вимагають обліковувати його як окремий об'єкт бухгалтерського обліку, при цьому не враховувати окремі його якості та не допускати їх змішування в обліку з іншими паперами або борговими вимогами – зобов'язаннями.

Основними аргументами на користь відображення в обліку векселів як фінансових інвестицій у переважаючій більшості випадків є:

– у разі придбання векселя за грошові кошти заборгованість іншого суб'єкта господарювання відсутня, оскільки він (вексель) виступає предметом договору, а не засобом забезпечення зобов'язання третьої сторони;

– у разі розрахунку за товар векселем третьої особи (виданим раніше) дебіторська заборгованість покупця погашається, при цьому не виникає нової заборгованості даного покупця;

– передача векселя є операцією з обігу цінних паперів, а лише потім – придбання прав на вимогу погашення боргу третьої особи.

Слід зазначити, що відповідно до статті 4 Закону України “Про обіг векселів в Україні” видавати переказні і прості векселі можна лише для оформлення грошового боргу за фактично поставлені товари, виконані роботи, надані послуги. На момент видачі переказного векселя особа, назначена у векселі як трасат, або векседавець простого векселя повинна мати перед трасантом та/або особою, якій чи за наказом якої має бути здійснений платіж, зобов'язання, сума якого має бути не меншою, ніж сума платежу за векселем.

Умова щодо проведення розрахунків із застосуванням векселів обов'язково відображається у відповідному договорі, який укладається в письмовій формі. У разі видачі або передачі векселя відповідно до договору припиняються грошові зобов'язання щодо платежу за цим договором та виникають грошові зобов'язання щодо платежу за векселем.

Таким чином законодавці України схиляються до думки, що за кожним цінним папером стоїть самостійне джерело зобов'язань. На відсутність прямого зв'язку цінного паперу/векселя із зобов'язанням, яке передувало його видачі, вказують норми Цивільного кодексу України. Для всіх цінних паперів діє принцип абсолютної дійсності зобов'язання, яке засвідчене цими цінними паперами. Тому можна із впевненістю зазначити, що вексель є самостійним джерелом вексельного зобов'язання, але з урахуванням таких особливостей: наявність векселя, його належність за правом власності покупцю, його місцезнаходження у отримувача та його добросовісність.

Існування векселя вже, само по собі, передбачає наявність заборгованості за ним. Цьому можна пересвідчитися завдяки принципу

превалювання сутності над формою, який визначає, що операції обліковуються відповідно до їх сутності, а не лише виходячи з юридичної форми. Аналізуючи “Уніфікований закон про переказні векселі та прості векселі”, можна зазначити, що вексель за формою – письмовий акт, а його змістовна сторона – це вексельне зобов’язання.

Отже, змістом векселя визначається його сутність, тому, в будь-якому випадку, в якості об’єкта бухгалтерського обліку доцільніше використовувати саме ту сторону, яка набуває характеру боргу, дебіторської заборгованості та відображати лише на рахунку 34 чи 182.

У разі використання змістовної сторони векселя відображення в обліку факту придбання забезпечується методологічна єдність при відображенні в бухгалтерському обліку зобов’язань за одержаними та виданими векселями, необхідність оцінки яких в сумах, що належать сплаті на момент відображення їх в обліку, вважається безумовною.

Тому вважаємо за доцільне запропонувати, щоб всі отримані підприємством векселі (враховуючи й ті, що були придбані підприємством) обліковувалися лише на рахунку 182 “Довгострокові векселі одержані”, 34 “Короткострокові векселі одержані” та не вважалися фінансовою інвестицією (14 «Довгострокові фінансові інвестиції», 35 «Поточні фінансові інвестиції»), бо, насправді, вони є документальним відображенням дебіторської заборгованості, яка виникла при першій події (розрахунок за отримані товари, виконані роботи, надані послуги), та в кінцевому результаті повинна бути погашена грошовими коштами.

У зв’язку з цим, пропонуємо удосконалення рахунку 34 з метою розмежування одержаних і придбаних векселів. Рахунок 34 «Короткострокові векселі одержані», на нашу думку, повинен мати такі субрахунки: 341 «Короткострокові прості векселі, одержані в національній валюті», 342 «Короткострокові векселі, придбані в національній валюті», а за умови одержання векселів у іноземній валюті, відповідно 343 «Короткострокові прості векселі, одержані в іноземній валюті» та 344 «Короткострокові векселі, придбані в іноземній валюті».

Відповідні зміни стосуються і рахунка 18 «Довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи», а саме пропонуємо ввести такі субрахунки як 182 «Довгострокові прості векселі, одержані» та 183 «Довгострокові векселі, придбані» (відповідно, «Іншу довгострокову дебіторську заборгованість» перенести на субрахунок 184, а «Інші необоротні активи» на субрахунок 185), на якому будуть обліковуватися довгострокові векселі придбані, які раніше обліковувалися як довгострокові фінансові інвестиції (14 рахунок Плану рахунків).

Висновки. З проведеного дослідження можна зробити висновок, що вексель є одним із найефективніших способів розрахунків, у разі придбання оборотних засобів використання відстрочки платежу за товари за рахунок видачі векселя буде більш вигідним для підприємства, ніж отримання зворотної фінансової допомоги.

Під час вивчення питання відображення векселів на рахунках бухгалтерського обліку приходимо висновку, що їх необхідно обліковувати саме як заборгованість за векселями, а не як фінансову інвестицію.

Відображення векселів запропонованим чином надасть можливість чіткіше формувати уявлення про фактичну наявність векселів, а саме: дебіторської заборгованості підприємства. Її присутність в активі балансу свідчить про можливість надання суб'єктом господарювання кредиту своїм дебіторам і може таким чином вказувати на відсутність дефіциту фінансових ресурсів у даного підприємства. Якщо ж говорити про заборгованості за векселями в пасиві балансу, то це вказує, що підприємство, завдяки стійкому фінансовому стану та гарній діловій репутації, користується довірою з боку кредиторів.

Список літератури

1. Про обіг векселів в Україні [Текст] : закон України № 2374- III : [від 05.04.2001р.]

2. Про приєднання України до Женевської конвенції 1930 року, якою введений Уніфікований закон про переказні векселі і прості векселі [Текст] : закон України № 826 – XIV : [від 06.07.1999р.]

3. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні акон України [Текст] : закон України № 996 – XIV : [від 16.07.1999р.]

4. Про цінні папери та фондову біржу [Текст] : закон України № 1201996 – XII : [від 11.06.1991р.]

Отримано 15.03.2009. ХДУХТ, Харків.

© Н.О. Лукіяничук, 2009.

УДК 347.728.1: 657.411

Н.С. Акімова, канд. екон. наук

С. Шевченко, асп.

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ОБЛІКУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ

Розглянуто питання формування елементів облікової політики щодо складових власного капіталу та їх використання в практиці господарської діяльності.